

Ս. Նազարեանց

չատ տանջվել եմ այդ գրչի պատճառով, և առաջին անգամն է, որ գրչի թողած՝ դիմում եմ ունենալ և ուրիշ կերպ չէի կարող վարվել, որովհետև այդ պատճառն էր ինձ շատ անգամ է վերադարձել մամուլի մէջ, ցանկանալով ինձ բարոյապէս սպանել, իսկ ինչի պէտք է ասլրի բարոյապէս սպանված մարդը: Պ. Մալումեան այնպիսի խօսքերով վերադարձել էր ինձ մամուլի մէջ, որ ես այստեղ արտասանել չեմ կարող: Ես «Արձագանք» լրագրի խմբագրի օգնականն եմ, և կարգադրել էի, որ ցենզուրական թերթը բերեն թատրոն, որպէս զի իմանամ՝ արդեօք իմ պատասխանը անցել է, թէ ոչ: Երբ իմացայ, որ իմ պատասխանը ցենզուրը արգելել է, ես սաստիկ յուզվեցի: Հանդիպելով պ. Մալումեանին՝ ես ինձ չը զսպեցի, և չիմացայ թէ ինչ պատահեց, այսպիսի բոստոններն մարդ իրան հայիւ տալ անկարող է: Ես ինձ մեղաւոր եմ համարում հասարակութեան առաջ, բայց ոչ պ. Մալումեանի առաջ:

Խ. Մալումեան: Ես գտնում եմ անհիմն և անարդար պօլիցիայի գանդալը, որով ինձ հաւասարապէս մեղադրում է հասարակական կարգը խանգարելու համար՝ Հալոսմանի հետ: Բայց նախ պատմեմ դէպքը: «Demi monde» պիէտայի ներկայացմանը ես թատրոնումն էի: Երբ փոշի և երեսս դարձրած դէպի բռնեցի՝ ծրելում էի, երբ մէկը ինձ յետեից խօսեց: Ինձ մինչև անգամ այնպէս թւաց, թէ մէկն ինձ անդուշտութեամբ հրեց: Դարձայ և տեսնում եմ պ. Հալոսմանին, անմիջապէս բացականչեցի՝ «ես ինչ է՞ և յարձակվեցի ինձ վերադարձել վրա, բռնեցի նրա վրից, խօսեցի պատին, և սաստիկ զրգոված այդ բոսիկին, կը խեղդէի նրան, եթէ չը խէչն իմ ձեռքից: Բարձրաձայն յայտնեցի, որ ստոր մարդը միայն ընդունակ է յետեից մարդու վրա ձեռք բարձրացնել, և նորից փորձեցի յարձակվել, բայց ինձ բռնեցին: Այդ է փաստը: Բացատրութեան կարիք չը կայ, և շատ հասկանալի է, որ ինտելիգենտ մարդուն վայել չէ հասարակական հիմնարկութիւնների մէջ կարգ խանգարել: Բայց միթէն ես եմ եղել կարգը խանգարողը: Ես միայն դիմեցի ինքնապաշտպանութեան, ուղեցի պաշտպանել իմ պատիւը: Անարդարութիւն է հաւասարապէս մեղադրել և այն մարդուն, որն իրան թող է տալիս, մտաւնալով աշխարհիկ ստորակարգ պայմանները, յետեից ձեռք բարձրացնել ուրիշի վրա, և այն մարդուն, որն իրան է իր պատիւը պաշտպանելու համար դիմում է որ և է միջոցի: Օրէնքը թող է տալիս ինքնապաշտպանութիւն, աւելի կատեմ, օրէնքը թող է տալիս իր պատիւը և կեանքը պաշտպանելու համար նոյն իսկ սպանութիւն գործել: Գուցէ ուրիշ պայմաններում և ուրիշ տեղ այլ կերպ վարվէի ես, բայց Հալոսման վարվեց ոչ թէ այնպէս, ինչպէս վարվում են օրինակոր մարդիկ, պատիւի ասպնանները, այլ ինչպէս մի ստոր վախկտո, որի համար սկանդալը և պատիւը՝ մի և նոյն բանն է: Երբեք ձեռք բարձրացնել մարդու վրա, և այն էլ մի այնպիսի տեղ, ինչպէս թատրոնն է, այնքան զգուշ է, որ ես կորցրի սահմանադրութիւնս և յարձակում գործեցի: Ես մեղաւոր չեմ կարգը խանգարելու համար, ուստի ինչդուր եմ ճանաչել ինձ արդար, և մեղադրել սկանդալն անող Հալոսմանին և պատժել ամենամիտ կերպով:

Պօլիցիայի ներկայացուցիչը ինչդուր երկուսին էլ մեղաւոր ճանաչել, համաձայն պատժական կանոնադրութեան 38 և 39-րդ յօդուածի և ենթարկել պատժի: Դատարարը վճռեց, ճանաչելով երկուսին էլ մեղաւոր հասարակական կարգը խանգարելու համար, ենթարկել Սիմօն Հալոսմանին 5 օրվայ բանտարկութեան պօլիցիայում, իսկ խաչատուր Մալումեանին՝ 15 րոպէի տուգանքի, և եթէ անկարող լինի վճարել՝ 3 օրվայ բանտարկութեան պօլիցիայի մէջ:

ՆԱՄԱԿ ԼԱՂՈՒՆԻՅ

Ապրիլի 11-ին

Ահա երեք տարին լրանում է, որ Լազոգեանի շրջակայքում թափառում է առաքակային մի խումբ, բաղկացած լեզգիներից: Այս խումբը իր վարմունքներով սարսափ է գցել ժողովրդի վրա: Շրջնելով անտառներում, յաճախ յարձակվում են ճանապարհորդների վրա, կողոպտում, իսկ զինադ-

րողին սպանում: Լազոգեանի 12 վերստ հեռավորութեան վրա գտնվում է Ղաթախլու գիւղը, որը յայտնի է ինչպէս աւազակների որջ, որտեղ նրանք գտնում են իրանց ապաստան՝ արշաւանքներից վերադարձած ժամանակ: Գիւղի բնակիչները, լինելով առանց բացառութեան լեզգիներ, պահպանում են նրանց, տալիս են փամփուշտներ, կերակրում են, լրտեսում են շրջակայքը, լուրերը հասցնում նրանց, մի խօսքով ամեն միջոց գործ են դնում աւազակներին ազատ պահելու համար: Օգտվելով այս հանգամանքներից, մի և նոյն ժամանակ մնալով անպատիւ, աւազակները սկսում են աւելի համարձակ գործել: Օրինակ, առաջ հեռուից գնդակով էին սպանում մարդու, այժմ բռնում են և մորթում, առաջ ճանապարհին պատահաններին էին կողոպտում, այժմ յարձակվում են աների, խանութների վրա: Մարտ ամսվայ ընթացքում Բէլէքան գիւղի (17 վերստ հեռավորութեան վրա Լազոգեանից) վաճառական Ստեփան Բաղդասարեանին վերադարձեցին գնառակով Ազարի Նաղարեանից տանում են 200 րոպէի փող և ասլանք: Մանկով Հայրապետ Ներսէսեանի խանութը, պառկեցնում են նրան, սուրը դնում կոկորդին և այգյուղով աւել են տալիս փողի տեղը, տանում 200 ր. փող, 600 րոպէս ասլանք: Ղաթախլու գիւղի վաճառական խաչատուր Միքայէլեանից տանում են 200 րոպէի փող և ասլանք:

Ապրիլի 5-ին, յարձակվելով Կատին գիւղի վաճառական Դատուր Կարո վրա, տանում են 300 ր. փող և ասլանք, թողնելով նրա մօտ մի ձի, ասում են, որ նստի ձին ու գնայ Զաքարիայի շրջանի նաչախիկին յայտնի այդ արարքի մասին: Լազոգեանում կողոպտեցին Նաղիդ Կեկեւաճիւրու տունը, տարան մօտ 300 րոպէս գանազան անային իրեր, մարթեցին մի վրացի տաւարարածի ևս: Շատ ուրիշներն էլ, իմիջի մոտեան տակ թաղանթած, քշում են դաշտերից անասուններ, տանում են փեթակներ, փչացնում մեղուներին և այլն ..

Չը նայած այն խիստ միջոցներին, որոնք ձեռք են առնված խումբը ոչնչացնելու համար, աւազակները տակաւին ազատ են և շարունակում են իրանց արշաւանքները: Ժողովուրդը, շատ քիչ բացառութեամբ, ճանաչում է խմբապետին, դա Ղաթախլու գիւղի բնակիչ է, «Հալիով» անունով, գիւղում ունի ծնողներ: Այս գարունը բացվելուս պէս, բացվել է և արանց գործի լայն ասպարէզը, որովհետև ձմեռը ցուրտ էր, դժուար էր անտառներում մնալ, իսկ այժմ անտառը հեշտացնում է դրանց դժուարութիւնները: Ինչպէս ասում են, խումբը բաղկացած է Հոսր հոգուց, իսկ արշաւանքի ժամանակ մարդկանց թիւը հասնում է մինչև 12 հոգու:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՈՒՆԻ

Մեզ գրում են Վանից, որ մարտի 25-ին նորից տեղի ունեցաւ երկրաշարժ այդ քաղաքում: Բարեբաղդաբար հարուածը թեթեւ էր: Դժբաղդութիւն դժբաղդութեան վրա, կարծեք բնական չէն այդ քաղաքին միւս թշուառութիւնները, երկրաշարժն էլ միւս կողմից է գալի լրացնելու աղգաբնակութեան յուսահատութիւնը:

Շտապում ենք ուղղել մի խոշոր սխալ: Մեր լրագրի անցեալ համարում Ներսիսեան զարոյցի չիտութեան վերաբերեալ լուրի մէջ ասված է, որ մտադրութիւն կայ Ներսիսեան զարոյցը տեղափոխել Սանահին: Դա մի մեծ սխալ է: Վ.հ. կաթողիկոսը մտադրութիւն ունի Սանահին վանքում նոր վանական զարոյց բանալ, որի մասին նա յայտնել է նոյն կոնգրեսի մէջ, որը վերաբերում է Ներսիսեան զարոյցի չիտութեան: Դրանից էլ առաջ է եկել թիւրիմացութիւն, որը սպրդել էր անցեալ լուրի մէջ:

Մեր առաջ գրած է ամենամարտնիկ ֆալսիֆիկացիայի մի նոր, չը տեսնված փաստ.— ապրիլի 16-ին զարաւանում տեղի ունեցած գործի ընթացիկները «Արձագանքը» արձանագրել է այնպէս, որ կարծեք այդ ըողորը կատարվել է ոչ թէ հաշտարար դատարանում, այլ «Արձագանքի» խմբագրատան մէջ: Համեմատեցէք «Кавказ», «Тифл. Листок» և «Нов. Обозр.» լրագիրների մէջ երեկ տպած հայիւր «Արձագանքի» տպագրածի հետ,— և դուք, ընթերցող, ձեր աչ-

քերին չէք հաւատալ: Մենք չենք խօսում այն մասին, որ ամբողջ հայիւր դուռն աւարված, յեղաշրջած, ծռւած է «Արձագանքի» էջերում, այդ լրագիրը նոյն իսկ վկաների ցուցմունքը համարձակվել է փոխել: Օրինակ, վկայ Խ. Խաչատրեանի բերանում «Արձագանքը» գրել է այնպիսի խօսքեր, որ պարունը երբեք չէ արտասանել: Ստուգեցէք «Тифл. Листок» լրագրից, որի խմբագիրն է նա: Վկայ ինժեներ Մէլիք-Բէգլարեանի ցուցմունքը «Արձագանքը» բոլորովին փոխել է.— նա ասել է՝ որ խիկց յետեւից, իսկ «Արձագանքը» չիկց է՝ կողքից: Նոյնն է արեւ ֆալսիֆիկատոր լրագիրը միւսների ցուցմունքի վերաբերմամբ: Ել չենք խօսում այն մասին, որ «Արձագանքի» Հերոստրատի բերանում լրագիրը գրել է այնպիսի խօսքեր, որ նա միայն «Արձագանքի» էջերում կարող է արտասանել, տալով միւսների ասածին այն զոյնը, որ սովորական լեզուով կոչվում է՝ անամօթ սուտ: Եւ այդ անամօթութիւնը հասել է այնտեղ, որ մինչև իսկ օրէնքի, դատարանի որոշումը «Արձագանքը» թող է տուել իրան յեղաշրջել: Դատարանը վճռել է ենթարկել Խ. Մալումեանին 15 ր. տուգանքի, իսկ չունեցած դէպքում, (ինչպէս այդ միշտ ասվում է) 3 օրվայ բանտարկութեան: «Արձագանքը» տպել է՝ «Խ. Մալումեանին 3 օրվայ բանտարկութիւն կամ 15 րոպէի տուգանք»: Թարգմանեցէք այդ անամօթ ֆալսիֆիկացիան ուսուրէն և ամեն մի իրաւաբան կապչի, իր աչքին չի հաւատալ: Մենք ցուցում ենք պ. Փիլիպոս Վարդանեանի վրա, որ զոհ է դարձած զրոյան անխիղճ ֆալսիֆիկացիայի, և մոռանում է, որ եթէ կարելի է Բարեբաղդաբան ընկերութեան նիստերը ազաւաղել սուտ լուրեր և թղթակցութիւններ թիւել խմբագրատան մէջ, դատարանի նիստը ազաւաղել չէ կարելի և թիւլ չի արվի: Մի մոռացէք, որ կայ դատարանի պաշտօնական արձանագրութիւն, որը կարելի է անխիղճ ստախոսների երեսին խփել:

«Недѣля» շաբաթաթերթում կարդում ենք. «Զատիկ տօնին Կրիմի լալտա քաղաքում մի մեծ ընդհարում տեղի ունեցաւ թուրքերի և ռուսների մէջ, այնպէս որ հարկաւոր եղաւ դիմել զինուորական ուժի: Կրիմի տեղեկը ասելու օր: Սկսված է դատաստանական քննութիւն»:

Մեր գաւառական զարոյցների ուսուցիչներից շատերը այժմ գտնվում են Թիֆլիսում:

Երէկ, ապրիլի 17-ին, Թիֆլիսի ժողովարանի դահլիճում տեղի ունեցաւ օրերը Պապայանի կօնցէրաբ, զօրուտ Հայոց Բարեբաղդաբան ընկերութեան: Զուտ արգելիք մնաց մօտադրապէս 600 րոպէս:

Թիֆլիսի թիւրքաց հիւպատոս Էսապ Բէյ, երկու ամսով արձակուրդ վերցնելով, գտնում է Կ. Պոլիս: Հարողորդելով այդ լուրը, «Кавказ» լրագիրը չտպանում է թիւրքաց հիւպատոսի անձի և գործունէութեան մասին՝ ամենապարզապէս գովասանքներ: Մենք աւելորդ ենք համարում արտասուել այդ գովասանքները:

Մայրաքաղաքի լրագիրները հաղորդում են, որ գիւնու վրա աւելցի զ դնելու ծրագիրը այժմ չը պէտք է ընելի, այլ յետաձգված է մինչև աշուն:

Մի քանի ժամանակ առաջ հարց էր յարուցված, թէ արդեօք կարելի է թատրոնական բեմի վրա կատարել զանազան կրօնական ծէսեր և արարողութիւններ: Այժմ պաշտօնական շրջաբանակն է հրատարակված, որով արգելվում են թէ արարողութիւնները և թէ կրօնական զգեստներ հագնելը թատրոնական բեմի վրա:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՂԻՅ, մեր թղթակից Ա. Գուլեանց մեզ գրում է. «Արդէն մի քանի օր է, ինչ Արիստակէս արեւսկալիստոս Սեդրակեան գտնվում է Պետերբուրգում: Ուղարկված է այստեղ Վ.հ. Կատարեանի կողմից, մի քանի յանձնարարութիւններ կատարելու համար: Հաւանականաբար կը մնայ այստեղ մինչև ապրիլի վերջը, ապա, մայիսին, կերթայ Մոսկովա թագադրութեան հանդէսին ներկայ գտնվելու համար: Արիստակէսը մի քանի ժամ խօսակցելու սըրբազանի հետ: Անձնական տպաւորութիւնը աւել-

լի գերազանց է, քան ինչ ուրուագծել է նրա մասին մեր մամուլի նոյն իսկ ամենաբարեհաճ արամազրկած մարդ: Նա անկասկած մի միսթիսական օտար է մեր հոգևորականութեան առնապատի մէջ»:

ԿԱՂԶՎԱՆԻՅ մեզ գրում են. «Թիւրքաց Հալոսմանից զաղթականական մեծ հօսանք է սպառնում. դեռ ձմեռվայ ընթացքում տառնակ ընտանիքներ եկել բնակութիւն էին հաստատել այստեղ, իսկ այժմ նորանոր խմբերի ծայրն երևում է. մեծ մասամբ զաղթում են Էրզրումից կամ նրա շրջակայքից»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Միակեր անունով մի հոգևորական Անդրեյա-յում առաջարկել է անգլիական եպիսկոպոսներին ընդհանուր ցաւակցութիւն յայտնել եղբայրակից հայ քրիստոնեաներին և դիմել ուսու եպիսկոպոսներին, որպէս զի նրանք գործ դնեն իրանց աղքեցութիւնը ի պաշտպանութիւն հաւրան քրիստոնեայ ժողովրդի:

Անգլիական «New Ireland Review» ամսագրի մարտի համարում, Մարտին Օկօնել հոգևորականը գետեղել է մի յօդուած հայերի և քրիստոնէութեան մասին «Armenia and Christianity» վերնագրով, իսկ «Contemporary Review» ամսագրի ապրիլի համարում Ա. Նաղարեկ տպագրել է մի յօդուած «Զէյթուն» վերնագրով:

Ամերիկական միսիօնար Կնապ հասել է Ալեքսոպ, որտեղից նա պէտք է ուղևորվի Կ. Պոլիս: Ալեքսանդրեանտառնում նա կը յանձնվի ամերիկական հիւպատոսին:

Բէյսերի գործակալութիւնը հաղորդում է, որ Բիթլիսի և Խարպուտի վայրերը շատ աշխատեցին, որ նպաստների բաժանելը կատարվի իրանց ատենաներում, սակայն Բ. Կուտը արդէն հրատարակել է կարգադրութիւն, որ միսիօնարները ազատ կերպով բաժանեն նպատուները, միայն թէ այդ գործողութեան միջոցին ներկայ լինի մի թիւրք պաշտօնեայ:

Անգլո-հայկական մասնաժողովի կողմից մի պատգամաւորութիւն շուտով պէտք է խօսակցի գանձարանի գլխաւոր կառավարչի հետ՝ նոր հիւպատոսներ նշանակելու ֆորթ-Ալիայում: Երբեք արդէն նշանակված են, բայց այդ թիւը շատ անբաւարար է:

Կ. Պոլսից գրում են «Daily News» լրագրին, որ այնտեղ նորերս բանտարկեցին ութ թիւրքեր, որոնք մեղադրվում են քաղաքական յանցանքների մէջ:

Անգլիայի Նոնկոնֆօրմիստները, զօկտօր Կլիֆֆօրդի նախագահութեամբ, խորհրդակցելով հայերի թշուառ վիճակի մասին, ցաւ յայտնեցին, որ եւրօպական պետութիւնները անկարող են հանդիսանում ներկայ բոսիւն իրական օգնութիւն անել հայերին, որոնք տանջվում են ամեն տեսակ զրկանքներից:

Կ. Պոլսից մեզ գրում են, ապրիլի 2-ից, «Քրանսիական զեսպանատան ստիպումներն ունենում են անցած երկուշաբթի օր Կ. Պոլսէն Մարաշ ուղարկվեցաւ յանձնախումբ մը, որուն պաշտօնն է ըննել Փրանչիսկեան հայր Սալվաթօրի և իր ընկերներուն սպանման պարագաները: Այդ յանձնաժողովին անդամներն են զատական նախարարութեան պաշտօնեայ Լյին պէյ, Թորոսեան Զովհաննէս Էֆէնդի, պալատական երկու թիկնապահ և Ֆրանսական զեսպանատան զինուորական կցորդը: Կառավարութիւնը կը ջանայ հայերուն վերադրել հայր Սալվաթօրի և իր ընկերներուն սպանումը և շատ հաւանական է, որ յաջողի իր զիտաւորութեան մէջ, դրամով և սպառնալիքով»:

ԱՆԳԼԻԱՅԻ ԲԻՒՂՋԵՐ

Անգլիական համայնքների ժողովում, Հիւս Բիչ ներկայացրեց անցեալ 1895/6 թւի պետական
